

Köszeghy Attila kiállításához

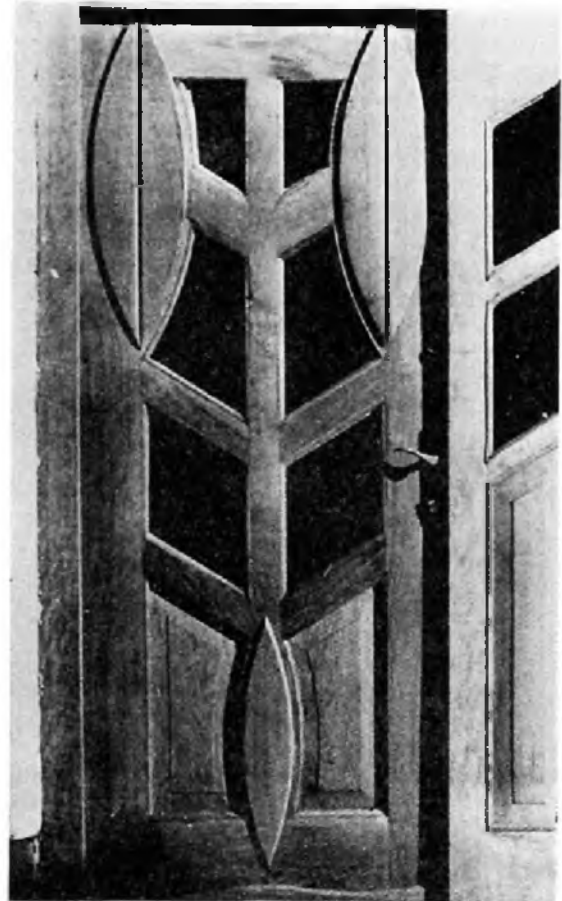
Az első, ami meglepő Köszeghy Attilában, az az elfogulatlansága. Előítéletektől, gátlásoktól mentes gesztusai, szakmai konvenciókat semmibe vevő megoldásai. Csupa finom elmozdulás, önkéntelen, egyszerre bátor és bátortalan gondolati lépés. Gondolati mozdulatokat mondok és nem elmozdításokat. Nem gegék, nem montázsok, hanem pozitív eszmeszülemények ezek. Köszeghy építészeti gesztusai nem reflexiók, hanem egy-az-egyben kódolt eredeti megoldások. Az a benyomásom, mintha munka közben mindig a jóra gondolna. Nem a gondra, nem a szakmára és végképp nem ideológiára. Nem mellé néz, hanem szembe...

Steiner? Antropozófia? ...Igen. Úgy, mint szabadság. Századelő? Igen. Úgy, mint fent, a szabadság jegyében. Szecasszió? Igen, ha tetszik, és minden, ami gyanús, diszkvalifikált és undorító. Fuji...

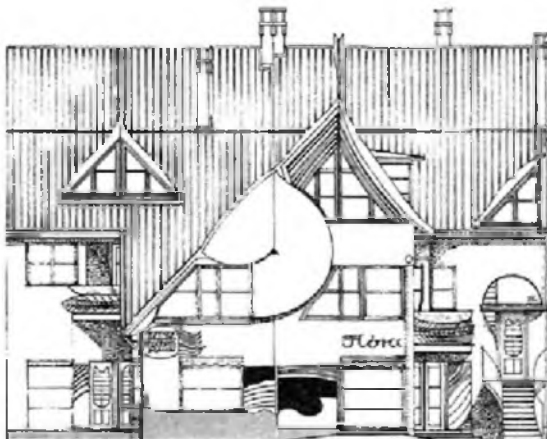
A másik, ami felmerül bennem Köszeghy munkáit látva: mi mindenben korlátozzuk magunkat! Mi mindent kerülünk el, mi mindent hagyunk, hagyunk ki, mondjuk akár a századforduló óta! Mi minden nem történt, nem történik meg velünk, bennünk s körülöttünk - s mióta? Attila munkái mintha a tudatunk alatt folytonosan zajló, meg nem történtő történetünkről szólnának.

Ki nyissa meg Köszeghy kiállítását? - gondoltam. Makovecz? Pap Gábor? Szalai Tibi? Makovecz nem. Túl sokat szerepel. Még túlnyomónak látszhat. Mindenki beszélhet, ő nem. Most erről beszéljek? Bizony, milyen jól elvannak most a farizeusok! Van min nyüzsgönnük; most a hatalomról van szó.

Olvasom Fintáta Fidesz hivatalos lapjában. Eheli: Magyar Narancs. Veszem az adást: Finta házai haladóak, s még az sincs kizárva, hogy szépek is. Hiszen "útfőmálódottak" - Major Máté szavaival élve. Bizony, Major Máté a Magyar Narancsban. Hát ezt is megértük. A végén még igaza lesz Csirkának, mármint ami az avantgarde

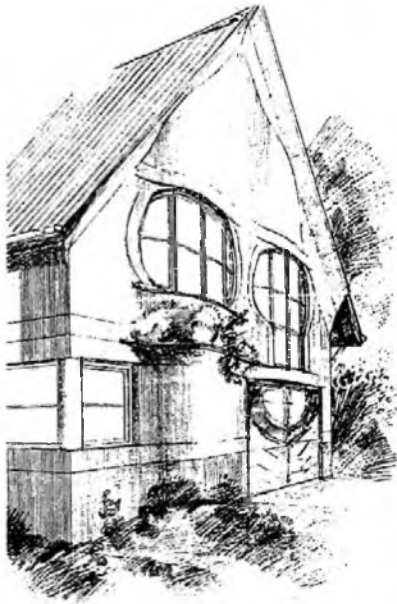
politikai kisebbségek egyneműségét illeti. És Finta is veszi az adást. Sajnálkozok, hogy őt s Makoveczet szeretik egymás ellen kijátszani, ezért gyorsan rögzül: szerinte az, amit Makovecz csinál, nem magyar, hanem steineriánus építészet. S a művelt riporter s rögvést zárójellezi: Rudolf Steiner, 1861-1925 vessző antropozófus - így: mint ahogy Marx is marxista volt. Hogy aztán Kós is mért nem magyar vagy legalábbis transzszilvánista,

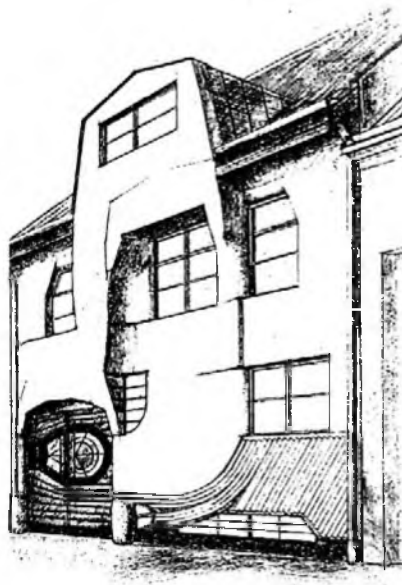
Debrecen, Barthyány u.

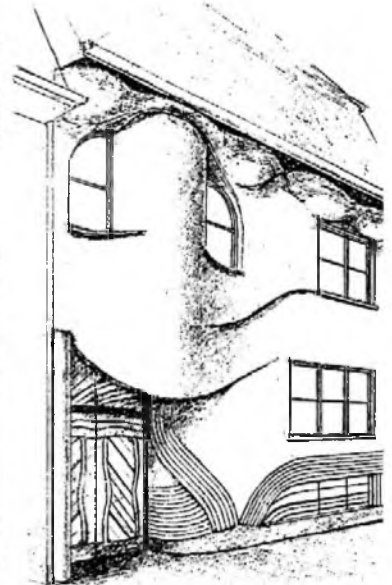
Nyírbátor, Ifjúság u. 3.

Debrecen, Rákóczi u. 60.

Debrecen, Verseny u. 16.

Debrecen, Apaffy u. 101.

azt már nem idézem erdélyi ember szájából. A hatalmi játszma gyöngéd bája. A leendő konszenzusból jó előre kiszaglik, ki lesz a nyerdő. Minden bele van keverve a pakliba, csak épp magunkat hagyjuk ki.

Szépek Finta házai, mint ahogy szép Dallas, Minneapolis, Honkong, és szép New Orleans is. Önként és dalolva az új rabságba.

Egy éve Petróczy első „tölgyfás” előadása itt szemben volt a lakásomon. A repülő egyetemes hangulatban Gábor történetével perelve úgy érveltem: miért csak a kommunistákról beszélz mindig? A mi történetünk az /is/, ami nem történt meg. - Makoveczcel szólva: ami megtörténhetett volna.

Szóval a haladók leendő konszenzusából a duzzogók, paranoiások, mélymagyar borongók kizárva. Nem szalonképesek. A szép jövőbe nem férnek bele, nem fognak beleférni, ez már látszik.

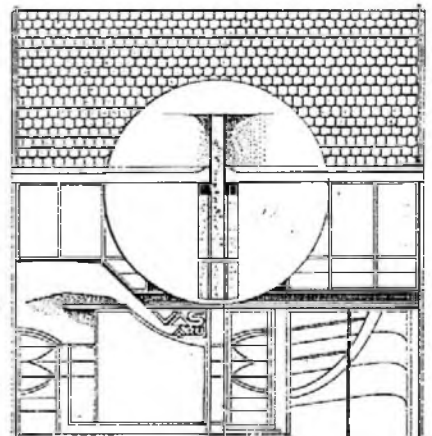
Kőszeghy Attila sem. 1 m²-en ennyi invenció? Ugyan, nem konvertibilis, nem versenyképes. Pepecs kézművesmunka? Rabciz, stílvakolás, asztalosmunka? Ugyan kérem, a mozgótökének több tér kell, hosszában min. 100, felfelé és lefelé min. 50 méter, hogy mozoghasson. Ismeretelméletileg megalapozott építészet? Hagyjuk, ez unalmas, régi dal, s a végén még fundamentalisták leszünk. S hogy valaki ne legyen építész, és statikusként tervezzen ilyen házakat? Kérem, most, mikor csak a papír számít? Tudom, hogy igazságtalan vagyok.

A kiállítást megnyitom.

Eihangzott 1990. febr. 2-án, a Tölgyfa Galériában Koszeghy Attila kiállításának megnyitójaként.

Debrecen, Mester u.

Debrecen, Béke u. 43.

A torony kettős, a kupola egy - minőségű, de éppen ezáltal nem idegenek, sőt tekinthetők egylényegű létezőknek.

A kupola és torony: Apolló és Dionüszosz, Ábel és Káin, Pollux és Castor, Magyar (magor) és Hunor (huny - huy - csillag), halhatatlan és halandó, a par excellence mindet egybefoglaló és részekből egészet építő.

A kupola - amíg egy - szeme szeméremmel zárt, merő határként merül fel az alakatlan létből. A kezdet és vég birtokosa, de kapu és küszöb nélküli, határolások nem korlátozzák, nincs számára történet.

Nem egyértelmű a kezdet-véghez való viszonya, hiszen miféle kezdet az, amely után nincs történet, és miféle vég az, amelyet nem előz meg esemény? Amint egy - szeme elveszíti szemérmét, a kupola körülhatárolt lesz, a kupolanyílásnál pedig végessé válik. Ettől még nem alakul valami speciális lényé, élettörténete sem lesz, de a történetek számára megnyílik.

A kupola felső nyílása, a laterna a világosság és sötétség alternatívái adja. Lentről az oltárról a fény - áradás, égő - áldozás (adolare) füstje - lángja az égbe emelkedik, vagy ellentmondva az ígéretes égbeindulásnak, turbulens mozgással alászálik. Így éppen a csupa - határ kigyó - zó és magasban „tollasan” szétszállásodó létezők tűnnek elő.

A kupola (sátor) kezdete különös: egyszerre nő a kupolahéj, és az általa közrefogott légtér. Amíg nem jelenik meg a kupola - üreg, addig nincs kupola - lét. Melyik minőség az, amelyik kezdődik? A fal egyedül kupolává ürege nélkül soha nem válna. A kupola alapzatánál körülhatárolhatatlan (a légtér nem járja keresztül), de kezdet és vég nélküli.

A torony - alak is az alakatlan létből merül fel, mint merő nyitottság. A kupola - barlang zártsága véd, őv,

„előkészítő”, passzív, a torony - égisz fa nyitottsága támadó, aktív. A kigyó - zó - ágbogas rengeteg nem egyértelműen végtelen (az égisz fa ágai nőtől - nőnek, így a végtelen sok végpont helye változó, de a csúcsok mindig körülhatároltak a légtér által).

A kupolák, a szent sátrak és a közepen tornyosuló fák „működését” feledve torony és kupola összetartozásának tudása homályba merül. A középkortól templomainkon a torony és kupola nemcsak különvált, de egyre gyakrabban meg is keveredtek a toronyalakok. A tornyok természetében rejlő minőségi kettősségről a mennyiségi kettősségre - majd sokaságra - terelődött a figyelem. A tornyok és kupolák ratinált kombinációi megsokasodtak. A városok torony - rengetege az egykori szent helyek rengeteg - erdőinek ördögi hamisítványa.

A kupolák és tornyok gömbölyded és szikár sziluettjei, a pikkelyes vagy lemezes felszínek más - más dimenzióban vonzzák a tekintetet. Az egekbe törő csúcsok, a tornyok cifra sokasága a ratinált gyönyörök, az önelégültség és a gőg táplálói. Lelki szükségleteket elégítenek ki, amikor a környezettel való azonosulást, a tájékozódásnál a biztonságérzést erősítik.

Más alakzatok, más térképződmények vonzzák a depressziósok számára, más kedvelnek a hipomániások, mások a kreatívok és az autoriter „sablonkedvelők” elvárásai. Ezekre az elvárásokra „rájátszanak” a kupola és torony - terek által ébresztett optikai csalódások. A hitelen szűkülő toronyban a távoli közelivé válik, a közeli szinte eltűnik (pseudoszférikus jelleg). A kupolaterében a távolabbi még távolabbinak látszik. Az előbbi hiperbólikus tölcserén át mintegy a végtelenhez közel, így is kapocsá válik ég és föld között. A kupola szférikus terében a laterna fényköre már - már a végtelenbe emelkedik, így ad teret egy másik világ evlággi megjelenésére.

Debreceni tornyok és kupolák

A kupola távolító , a torony közelre vonó „műszer” egy látható alakok, hallgató hangzások nélküli világ, a minden-egy világ megtapasztalásához. E minden-egy világ csak egyesülésük által nyilvánul meg. Évezredek óta torony és kupola együttlité az isteni nász egyik megtestesülése. Azé az egyesülésé, amelynek szereplői a földi szűz, az ég-anya (képviselője) és a közvetítő angyal az angyali üdvözlettel, a mindenségről gondolkodás szertartásával.

Amiképp a struktúrák észleléséhez ellentmondások, ellentétes hatások küzdelmének hite az alap, úgy vezet a „minden-egy” élményhez az észlelt struktúrák egylényegűségének feltételezése, mindennemű szintetizáló igyekezet nélkül, annak belátásával, hogy az ellentmondások állítása a cselekvő élet által megkövetelt szellemi rövidzárlat.

A fejlődésre, végcélokra törekvő világszemlélet számára nincs semmiféle jelentősége egy olyan rítusnak, amilyen a megváltó isteni nász, a hasonlíthatatlan-mert-mezítelen és a hasonlíthatatlan-mert-mindenfélbe-öltözött egymásban önmagára ismerése. Az a hit, hogy végleges a vég, eltakarja azt az utat, amely a végektől a kezdetekig visz. Kupola és torony szent egyesülése így tekintve csupán az ő magánügyük. Következésképpen készületlenül érkezünk érzelmi és szellemi újrakezdéseink színterébe, így a szerencsés véletlen esélyei csekélyek. Az újabb végeknél gyöttrőn tárul eléink, hogy tévelygéseink mennyire meddők, feleslegesek voltak.

Az isteni nász nem korlátozódhat egyetlen meghatározott földi helyre-időre, méretekkel, a megvalósítás fokozataival nem jellemezhető. Az isteni nász földi tér-idő szemléletünk felfüggesztésével valósulhat meg. Rendkívül lényeges a szertartás, a szertartási szöveg, amely kinyilvánítja, hogy itt a mindennapiság nem érvényes.

Ilyen megközelítéssel : ami koponyalékelésnek látszik,

az a fej-kupola mint fényességes-tagolatlan „egy” és (a harmadik, a hagyomány szerint minden-látó szem takaró szemérmét átszakító) végtelenül tagolt „minden” egyesülése. Vagyis az isteni mezítelen - egy szervnek az isteni bozontos-minden szervvel, önmagának önmagával való egyesülése.

A szárnyas (tollszáll-rengeteges) és „kígyódíszes” (folyondár - rengeteges) Hemes-pálca-jogar-fallos, a mindenség mozgásképleteit felvonultatja. Az áldozat önmaga szent jobbival vagy a legközelebbi hozzá hasonló, pl. atyja jobbjának segélyével fúróként működött az egykori ijas-tűzcsiholó szerkezetet, mialatt a szó szerint szertartó Hermes-Merkur az „ angyali üdvözletről”, a nem-evilági jelleg kinyilvánításáról gondoskodik.

Torony és kupola nászában nem kötelező valamely mérték szerint kiteljesednie az isteni dimenzióknak. Valószínű, hogy téved, aki ideális és stabil szertartási konstrukciókat talál.

Kupola és torony, koponya és Hermes fúrópalcája, Golgota (koponyahegy) és (szárán kígyós) keresztfa párosáink viselkedését, jellemzőit egyetlen tökéletes modellbe foglalni nemcsak képtelenség, de riasztó félrefogás is, amely a transzcendens értékek felé gyanútlanul forduló számára tartós csalódást okoz.

Az isteni nászban álarcos a minden és az egy is. Szemlélihetetlen egységben létezésük „tornyos” és „kupolás” álarcon át sejtethető. Ha e kettős egyesülése nem az isteni nász álarcos képletében, tehát nem „tökéletlenül”, vagyis éppen földi módra valósul meg, akkor a földi, evilági létezés minőségei az isteni minőségek osztások nélküli mérlegére soha nem kerülhetnek. A földi lét minőség - tájlok nélkülivé válik, és jószándékaink ellenére káotikus összevisszaságban fordulunk egymás ellen.

Debreceni tornyok és kupolák